
‘HET LEVEN VAN JEZUS CHRISTUS AANBIEDEN’

DE PEDAGOGIE VAN BEGELEIDING IN HET NIEUWE *DIRECTORIUM VOOR DE CATECHESE* (2020) IN HET LICHT VAN DE TEKSTEN VAN PAUS FRANCISCUS

BART WILLEMEN, DIDIER POLLEFEYT
Collationes 52 (2021) 451-468

*“Ik ben mij ervan bewust dat documenten tegenwoordig
niet dezelfde aandacht krijgen als in het verleden en dat ze
snel vergeten zijn.*

*Maar toch wil ik onderlijnen dat wat ik hier wil zeggen
de betekenis heeft van een programma met belangrijke gevolgen.
Ik hoop dat alle gemeenschappen het nodige zullen doen
om verder een weg van pastorale en missionaire bekering te gaan,
die de dingen niet op hun beloop laat.
‘Louter administratie’ kan niet langer voldoende zijn.
Laat ons alle streken van de wereld ‘in een permanente staat van
missie’ brengen.”*

Paus Franciscus, Evangelii gaudium nr. 25

Het Tweede Vaticaans Concilie riep op tot het uitbrengen van een directorium voor catechese, een tekst met richtlijnen voor het verkondigen en doorgeven van het geloof. In 1971 verscheen een eerste versie. Het verschijnen van nieuwe kerkelijke documenten over de catechese vroeg om een nieuwe versie, die verscheen in 1997. Vorig jaar verscheen opnieuw een versie van het *Directorium voor de catechese*, voorgesteld in Vaticaanstad op 25 juni 2020 in aanwezigheid van Mgr. Fisichella, de voorzitter van de Pauselijke Raad voor de Bevordering van de Nieuwe Evangelisatie, en Mgr. Tebartz-Van Elst, de referent voor catechese in deze Raad¹. In deze bijdrage bekijken wij het nieuwe *Directorium* in het licht van de teksten van paus Franciscus². In wat volgt zal immers blijken dat specifieke belangrijke elementen van zijn exhortatie *Evangelii gaudium* (EG) (‘De vreugde

---

¹ Deze persconferentie is online te herbekijken via www.pcpne.va (toegang 17.04.2021).

² In zijn recente motu proprio *Antiquum ministerium* over het lekenambt van de catechist citeert de paus bijvoorbeeld het *Directorium*.

van het Evangelie’) hun weg vonden naar het nieuwe *Directorium*. Eerst stellen we in deze bijdrage de publicatie van de tekst voor, daarna richten we ons op de herdachte verhouding tussen evangelisatie en catechese en gaan we ten slotte dieper in op de pedagogie die uit het document blijkt.

DE PUBLICATIE VAN DE TEKST

Vreemd genoeg is de tekst door het Vaticaan tot op heden nog niet online gepubliceerd, noch op de website van het Vaticaan noch op de website van de Pauselijke Raad voor de Bevordering van de Nieuwe Evangelisatie. Dit is opvallend, aangezien het toch van 1997 geleden is dat de vorige versie verscheen. Men zou denken dat er op de officiële website veel sneller werk gemaakt zou worden van de online publicatie van versies in verschillende talen. Men vindt enkel versies van de vorige versie van het *Directorium*, wat uiteraard tot verwarring leidt bij catecheseverantwoordelijken en catechisten.

Hoewel een Franstalige vertaling reeds te vinden is op het internet, op een website van de Franse Kerk, is de Engelstalige vertaling nog niet online te vinden – noch op de officiële website noch op een andere. Daarvoor moet men te rade gaan bij een online aan te kopen schriftelijke versie: de Engelstalige editie van *The Incorporated Catholic Truth Society* in Londen, betalend te bestellen op de Amazon-website.

Het nieuwe *Directorium voor de catechese* telt, naast een voorwoord door Mgr. Fisichella en Mgr. Arenas, een introductie en een conclusie, 3 grote delen, namelijk ‘Catechese in de missie van de Kerk tot evangelisatie’, ‘Het proces van de catechese’ en ‘Catechese in de particuliere Kerken’. Elk tellen deze delen 4 hoofdstukken, wat een totaal van 12 hoofdstukken geeft.

Wanneer we deze structuur vergelijken met die van de versie van 1997, zien we dat er qua indeling en tekst wel een verschil is met de nieuwe versie. De nieuwe tekst bevat vooreerst meer dan 100 extra genummerde paragrafen³. Wanneer we vervolgens bekijken of de vorige versie gewoon aangevuld werd of dat er integendeel een geheel nieuwe tekst geschreven werd, is het belangrijk om te weten dat de vorige twee versies gepubliceerd werden door de *Congregatie voor de Clerus*, terwijl de recente versie gepubliceerd werd door de *Pauselijke Raad ter Bevordering van de Nieuwe Evangelisatie*. Dat vertaalt zich inderdaad in een nieuwe tekst. We kunnen uit een tekstueel onderzoek op de Engelstalige vertaling van beide versies besluiten dat er geen recyclage van reeds geschreven

³ C. CHEVALIER & H. DERROITTE, *Directoire pour la catéchèse. Vademecum*, Brussel, Licap, 2021, p. 11.

zinnen gebeurde. Tot dezelfde conclusie komen ook de redacteurs van de website *rkdocumenten.nl*, wanneer ze schrijven over de nieuwe versie: “Deze week heeft het Vaticaan een *Nieuw Directorium voor de Catechese* uitgegeven. De eerdere edities uit 1971 en 1997 zijn voor een belangrijk deel helemaal opnieuw geschreven”⁴.

DE VERHOUDING TUSSEN EVANGELISATIE EN CATECHESE

Om in deze bijdrage specifiek te kunnen kijken naar de pedagogie van de catechese volgens het *Directorium*, is het vooreerst noodzakelijk om een van de elementen te vernoemen waaruit een grote invloed blijkt van de teksten van paus Franciscus, in het bijzonder EG. Het gaat over de manier waarop de verhouding tussen de begrippen evangelisatie en catechese begrepen wordt. In de catechetiek wordt klassiek een onderscheid gemaakt tussen evangelisatie als eerste verkondiging aan hen die zich nog niet tot Christus bekeerd hebben, en catechese als geloofsverdieping voor hen die Christus reeds aanvaard hebben als wezenlijk voor het eigen geloofsleven.

Bisschop Franz-Peter Tebartz-Van Elst, die het nieuwe *Directorium* mee voorstelde op 25 juni 2020, benadrukt in een artikel over het *Directorium* een “verduidelijking van de relatie tussen catechese en evangelisatie, die hun eigen onderscheiden karakter in het gehele missionaire proces beklemtoont”⁵. Zijn betoog is belangwekkend: “In deze context verkrijgt paus Franciscus’ begrip van *kerygmatische* catechese, beschreven in *Evangelii gaudium*, een zeker belang”⁶. Thomas Halbach verwijst in zijn pastoraal-theologische bespreking van het nieuwe *Directorium* naar hetzelfde door na de traditionele ‘volgorde’ van de verschillende van elkaar gescheiden fases van het missionaire proces (eerst evangelisatie, dan catechese) te vermelden dat “het *Directorium* zelfs nog een grotere nadruk legt op de noodzaak van een catechese die ook evangeliseert. Met andere woorden, de catechese moet voor zichzelf dezelfde doelstellingen aannemen als de evangelisatie”⁷.

⁴ <https://www.rkdocumenten.nl/rkdocs/index.php?mi=680&nws=4769> (toegang 17.04.2021).

⁵ F.-P. TEBARTZ-VAN ELST, *The New Directory for Catechesis: Development, Structure, and Focus*, in *International Journal of Evangelization and Catechetics* 1/2 (2020) 135-142, p. 137 (eigen vertaling): “clarification of the relationship between catechesis and evangelization emphasizing their own distinctive character in the entire missionary process”.

⁶ *Ibid.*, p. 137 (eigen vertaling): “In this context Pope Francis’ understanding of *kerygmatic* catechesis, expounded upon in *Evangelii gaudium*, acquires a certain importance”.

⁷ M.W. HALBACH, *New Directory for Catechesis. Highlights and Summaries for Catechists and Pastoral Leaders*, Montréal, Twenty-Third Publications, 2020, p. 27 (eigen vertaling): “the DC places even greater emphasis on the need for a catechesis that also evangelizes. In other words, catechesis must also adopt for itself the same aims and goals as evangelization”.

Het duidelijke verlangen naar verdere toenadering tussen evangelisatie en catechese is een belangrijk inzicht van het nieuwe *Directorium* in het licht van de teksten van de paus. De eerste tekenen van het vervagen van het harde onderscheid in EG tussen beide begrippen worden in het *Directorium* meegenomen en uitgewerkt. We overlopen in wat volgt deze fasen even.

In de exhortatie EG komen de begrippen evangelisatie en catechese enerzijds apart van elkaar voor. Catechese “wil de gelovigen helpen om geestelijk te groeien opdat ze steeds beter en met heel hun leven antwoorden op Gods liefde” (EG 14). Hierbij horen zowel kerkelijken, randkerkelijken als de “*gedoopten die niet leven naar hun doopsel*” (EG 14). De verkondiging of evangelisatie in enge zin gaat over een ander doelpubliek: “We mogen per slot van rekening niet vergeten dat evangelisatie in de allereerste plaats gaat om de verkondiging van het Evangelie aan *hen die Jezus Christus niet kennen of Hem altijd hebben afgewezen*” (EG 14).

Maar anderzijds bekijkt EG beide elementen vooral ook steeds sterk in verbondenheid met elkaar, wat niet geheel nieuw is, maar des te duidelijker wordt in het licht van de missionaire ondertoon van EG. Evangelisatie en catechese zijn immers met elkaar verbonden in de permanente opdracht tot de verkondiging van het kerygma, de kern van het christelijk geloof. Dit kerygmatische accent, ook in catechese, zette paus Franciscus in EG 164 stevig neer: “Uit de mond van de catechist horen we altijd weer de eerste verkondiging”. Hij vervolgde aldus in het volgende nummer:

“Men moet niet denken dat de catechese het *kerygma* moet verlaten ten voordele van een zogenaamd ‘degelijker’ vorming. Niets is degelijker, dieper, zekerder, samenhangender en wijzer dan deze verkondiging. De hele christelijke vorming is voor alles een verdieping van het *kerygma* dat steeds meer en steeds beter vlees en bloed krijgt. Het *kerygma* houdt nooit op het catechetische engagement richting te geven en maakt het mogelijk de betekenis van om het even welk thema dat men in de catechese ontwikkelt, behoorlijk te begrijpen” (EG 165).

Er is dus geen harde breuklijn meer tussen de twee begrippen, met twee duidelijk te onderscheiden fases, aangezien de evangelisatie en de verkondiging van het kerygma de basis blijven van elke geloofsgroei. De Kerk en leden van een geloofsgemeenschap worden elke dag opnieuw opgeroepen te blijven groeien in geloof, bijvoorbeeld in de liturgie:

“De vreugdevolle evangelisatie wordt schoonheid in de liturgie, in de dagelijkse opdracht vooruitgang te maken in het goede. De Kerk evangeliseert en wordt zelf geëvangeliëerd met de schoonheid van de liturgie, die ook viering is van de evangelisatie en bron van een vernieuwd

verlangen zich te geven” (EG 24).

Het is precies op dit belangrijke punt van het stap voor stap verder vervagen van de harde grens tussen deze begrippen dat het *Directorium* de invloed van de ideeën van paus Franciscus laat doorschemeren, namelijk in nummer 56:

“De catechese, een geprivilegieerde fase in het proces van evangelisatie, is over het algemeen gericht op personen die de eerste verkondiging reeds ontvangen hebben, in wie het de processen van initiatie, groei en rijping in het geloof bevordert. Het is echter waar dat, als het nog nuttig is om conceptuele onderscheidingen te maken tussen *pre-evangelisatie*, *eerste verkondiging*, *catechese*, *voortdurende vorming*, het in de huidige context niet langer mogelijk is om dergelijke verschillen te benadrukken”⁸.

Niet alleen vraagt het *Directorium* zich hier af of het ‘nog nuttig’ is om die begrippen van elkaar te onderscheiden, het stelt zelfs dat het in de huidige context ‘niet langer mogelijk’ is om het verschil tussen deze begrippen te benadrukken (*‘to stress’*). Dat is belangwekkend. Dit wil niet zeggen dat de termen inwisselbaar worden of aan betekenis verliezen, maar dat het harde onderscheid wordt genuanceerd:

“Catechese, niet altijd te onderscheiden van de eerste verkondiging, is in de eerste plaats geroepen om een verkondiging van het geloof te zijn, en mag de taak van het helpen ontdekken van de pracht van het Evangelie niet aan andere kerkelijke acties uitbesteden. Het is belangrijk dat elke persoon zou ontdekken dat geloof waardevol is precies door catechese, wat dus niet langer beperkt blijft tot gewoon een tijd van meer harmonieuze geloofsgroei, maar ook zelf bijdraagt tot het opwekken van geloof en toelaat om zijn grootte en geloofwaardigheid te ontdekken. De verkondiging kan daarom niet langer enkel beschouwd worden als de eerste fase van het geloof, voorafgaand aan catechese, maar eerder als de essentiële dimensie van elk catechetisch moment”⁹.

⁸ PONTIFICAL COUNCIL FOR PROMOTING NEW EVANGELIZATION, *Directory for Catechesis*, Londen, The Incorporated Catholic Truth Society, 2020, nr. 56 (eigen vertaling): “Catechesis, a privileged stage in the process of evangelisation, is generally directed towards persons who have already received the first proclamation, within whom it promotes the processes of initiation, growth, and maturation in the faith. It is however true that, if it is still useful to make conceptual distinctions between *pre-evangelisation*, *first proclamation*, *catechesis*, *ongoing formation*, in the present context it is no longer possible to stress such differences”.

⁹ *Ibid.*, nr. 57 (eigen vertaling): “Catechesis, which cannot always be distinguished from the first proclamation of the faith, and must not pass on to other ecclesial actions the task of assisting in

Hier wordt duidelijk dat niet langer het onderscheid wordt gemaakt tussen een fase van ‘niet geloven’ en ‘geloven’, waarbij catechese pas start vanaf het laatste. Het *Directorium* probeert de minder scherpe aflijning van beide begrippen te definiëren in de vorm van een catechese die de evangelisatie te hulp komt

“De specifieke bijdrage van catechese aan evangelisatie is de poging om in een relatie te treden met de ervaring van personen, met hun manier van leven en de processen van persoonlijke en gemeenschapsgroei”¹⁰.

Het *Directorium* zegt in nummer 48: “Het is nodig dat catechese ook ten dienste staat van de nieuwe evangelisatie”¹¹. De taak van catechese wordt zo mee in het missionaire en evangeliserende perspectief geplaatst, waarbij “catechese gelovigen vormt voor de missie, hen begeleidend in de rijping van geloofshoudingen en hen erop attent makend dat ze *missionaire leerlingen* zijn, geroepen om actief deel te nemen aan de verkondiging van het Evangelie en om het Rijk Gods aanwezig te brengen in de wereld”¹².

DE PEDAGOGIE VAN DE CATECHESE VOLGENS HET NIEUWE *DIRECTORIUM*

Op welke manier kan een catechist of iemand die meewerkt in een catechesewerking dan het best te werk gaan? Het is voor de lezer van dit nieuwe *Directorium* op pedagogisch vlak al zeer snel duidelijk dat het niet oproept tot een beeld van catechese als een theoretisch lesgeven of een asymmetrisch ‘aantonen’ van de goede weg door een ‘kenner’.

Ten opzichte van de vorige versie gaat er, verwonderlijk genoeg, een kleiner aantal bladzijden over ‘de pedagogie van het geloof’. In de versie van 1997 behelsde dit onderwerp zelfs één van de vijf delen van het *Directorium*, terwijl

---

the discovery of the beauty of the Gospel. It is important that every person in this way is no longer limited to being a mere time of more harmonious discovery of its greatness and credibility. The proclamation can therefore no longer be considered simply the first stage of faith, preliminary to catechesis, but rather the essential dimension of every moment of catechesis”.

¹⁰ *Ibid.*, nr. 396 (eigen vertaling): “The specific contribution of catechesis to evangelisation is the attempt to enter into relationship with the experience of persons, with their ways of living and the processes of personal and community growth”.

¹¹ *Ibid.*, nr. 48 (eigen vertaling): “that catechesis also be at the service of the new evangelisation”.

¹² *Ibid.*, nr. 50 (eigen vertaling): “Catechesis, moreover, forms believers for mission, accompanying them in the maturation of attitudes of faith and making them aware that they are *missionary disciples*, called to participate actively in the proclamation of the Gospel and to make the Kingdom of God present in the world”.

dit nu slechts een hoofdstuk is binnen het tweede deel over het proces van de catechese. Toch blijft het natuurlijk voor elke lezer van het *Directorium voor de catechese* een belangrijke vraag hoe dat *Directorium* spreekt over en kijkt naar de pedagogiek van die catechese.

Het antwoord op die vraag luidt: het is geen methode, maar een proces, meer bepaald het proces van het begeleiden. Het *Directorium* spreekt zelfs van “de kunst van het begeleiden”, verwijzend naar hoe paus Franciscus in EG spreekt over vorming en begeleiding¹³. Wij vertrekken van de volgende passage uit het onderdeel in het *Directorium* over wat de identiteit en roeping van de catechist is:

“Een begeleider en opvoeder van hen die hem door de Kerk toevertrouwd zijn; de catechist is een expert in de kunst van het begeleiden, heeft educatieve expertise, is in staat om te luisteren en in te treden in de dynamiek van de menselijke groei, wordt een reisgezel met geduld en een aanvoelen van gradualiteit, gehoorzaamend aan de werking van de Geest en door een proces van vorming heen zijn broeders helpend om te rijpen in het christelijke leven en de reis naar God toe. De catechist, een expert in menselijkheid, kent de vreugde en de hoop van mensen, hun verdriet en wanhoop (cf. GS 1) en is in staat die te situeren in verbinding met de Boodschap van Jezus”¹⁴.

Dit is een diepgaande aanvulling op voorgaande passages over de catechist als geloofsgetuige en als mystagoog, eigenschappen van catechisten waar in het verleden de nadruk reeds sterk op werd gelegd. Bovendien wordt deze passage over de identiteit van de catechist ook geciteerd in het recente korte motu proprio *Antiquum ministerium* (10 mei 2021) van paus Franciscus, waarmee hij het kerkelijke lekenambt van catechist officieel instelde¹⁵. Het is veelzeggend dat precies dat nummer geciteerd wordt.

Centraler en nieuwer in de pedagogiek van de catechese in het *Directorium* staat dan ook volgens ons de “begeleidende stijl”¹⁶. De kunde van de catechist

¹³ *Ibid.*, nr. 113 (eigen vertaling): “the art of accompaniment” [sic].

¹⁴ *Ibid.*, nr. 113 (eigen vertaling): “An accompanier and educator of those who are entrusted to him by the Church; the catechist is an expert in the art of accompaniment, has educational expertise, is able to listen and enter into the dynamics of human growth, becomes a travelling companion with patience and a sense of gradualness, in docility to the action of the Spirit and through a process of formation helps his brothers to mature in the Christian life and journey toward God. The catechist, an expert in humanity, knows the joys and hopes of human beings, their sadness and distress (cf GS 1) and is able to situate them in relation to the Gospel of Jesus”.

¹⁵ Cf. *Antiquum ministerium, vatican.va* (toegang 10.05.2021).

¹⁶ PONTIFICAL COUNCIL FOR PROMOTING NEW EVANGELIZATION, *Directory for Catechesis*, nr. 135

om “naast de andere te wandelen” houdt natuurlijk sterk verband met het catechumenaat als inspiratiebron voor alle vormen van catechese, waarbij een volwassene onder begeleiding van een begeleider een lang traject aflegt naar het ontvangen van de initiatiesacramenten en het begin van het leven als christen, liturgisch geritmeerd, in en met een geloofsgemeenschap. Dit merkt ook Halbach op, die deze pedagogie en het catechumenaat verbindt met de missionaire bekering waartoe EG oproept:

“Geëvangeliiseerd worden betekent ook dat de Kerk zichzelf moet hervormen volgens een missionaire sleutel; deze hervorming moet ook nieuwe perspectieven op catechese inhouden, gemodelleerd op het baptismale catechumenaat en gevoed door de dynamieken van het begeleiden”¹⁷.

Om dit tot een goed einde te brengen moet een catechist deze pedagogie van de begeleiding op een welbepaalde manier aanpakken. Hoe dan? Om ten dienste te staan van de nieuwe evangelisatie moet catechese volgens het *Directorium* drie eigenschappen bevatten: barmhartig, dialogaal en missionair¹⁸.

(1) *Barmhartig*

Ten eerste is de catechist als begeleider liefst iemand die barmhartigheid uitstraalt. Net zoals Gods barmhartigheid in Jezus uitstraalde, probeert de catechist die barmhartigheid van God in Jezus Christus uit te stralen – wat verwijst naar de kerygmatische visie op catechese die ook paus Franciscus beschrijft in EG¹⁹. Barmhartigheid is daarom volgens het *Directorium* essentieel in de pedagogie van de catechese: “Als barmhartigheid de kern van de openbaring is, zal het ook de voorwaarde voor de verkondiging zijn en de stijl van haar pedagogie”²⁰. Als de invloed van EG en paus Franciscus in dit *Directorium* zo fundamenteel is, heeft dat niet alleen met het missionaire te maken, maar ook met de insteek van

---

(eigen vertaling): “style of accompaniment”.

¹⁷ M.W. HALBACH, *New Directory for Catechesis. Highlights and Summaries*, p. 31 (eigen vertaling): “Being evangelized also means the Church must reform itself in a missionary key; this reform should also include new approaches to catechesis, modeled on the baptismal catechumenate and informed by the dynamics of accompaniment”.

¹⁸ Cf. PONTIFICAL COUNCIL FOR PROMOTING NEW EVANGELIZATION, *Directory for Catechesis*, nr. 48-54.

¹⁹ Cf. M.W. HALBACH, *New Directory for Catechesis. Highlights and Summaries*, p. 43.

²⁰ PONTIFICAL COUNCIL FOR PROMOTING NEW EVANGELIZATION, *Directory for Catechesis*, nr. 52 (eigen vertaling): “If mercy is the core of Revelation, it will also be the condition of proclamation and the style of its pedagogy”. Cf. ook nr. 135.

de barmhartigheid. Dit begrip is voor paus Franciscus zeer belangrijk – denk maar aan zijn publicatie in 2016 van de apostolische brief *Misericordia et misera* aan het slot van het heilig jaar van de barmhartigheid. Het is dan ook niet verwonderlijk dat dit ook in de beschrijving van de werkwijze van de catechist een dergelijke leessleutel is.

Hier vinden we zowel catechumenale als synodale eigenschappen van catechese terug. De catechist als begeleider vertrekt vanuit en komt steeds terug op het grootste respect voor de waardigheid en uniciteit van diegene die begeleid wordt. Het wordt ook verondersteld dat “hij weet hoe te luisteren, onderscheiding en zuivering te integreren”²¹. De catechist gaat met anderen op weg, met veel aandacht, tijd, geduld, onderscheiding, gesprek en mildheid. Ook hier gebeurt het aanbieden van het leven van Christus met de blik van Jezus Christus. In het andere geval zou de inauthenticiteit van het proces en van de begeleiding meer afstoten dan aantrekken.

(2) *Dialogaal*

Ten tweede gebruikt het *Directorium* meermaals het beeld van catechese als “laboratorium van dialoog”²². Er is niet één enkele methode die steeds en overall toegepast kan worden. Soms gaan catechesewerkingen en hun catechisten in op het aanbod van een catechesemethode, bestaande uit een gradueel in te vullen werkboek of een integraal te lezen handboek, waarbij elke catechisant hetzelfde exemplaar krijgt. Vanuit een visie op catechese als persoonlijk en interpersoonlijk begeleidingsproces kunnen we oproepen om hier steeds met een voldoende kritische blik naar te blijven kijken. Niet alleen vertrekt iedereen immers van op een verschillend startpunt, iedereen heeft ook een eigen snelheid, smaak, manier van denken, interesse, geloofswijze en beïnvloeding door familie- en vriendenkring. Catechese als proces van begeleiding is bij voorkeur niet “het bedrijven van een ééndimensionale catechese”²³. De nood aan catechesemethodes en -handboeken is begrijpelijk. Nieuwe methodes die in lijn willen zijn met het nieuwe *Directorium* bouwen liefst een stevige begeleidingsvisie en -component in.

Het nieuwe *Directorium* eist van de catechist een “hermeneutische capaciteit”²⁴. Alleen dan kan catechese uitgroeien tot dat “authentieke laboratorium van dialoog”²⁵. We verwijzen hier naar zowel het model van de hermeneutisch-

²¹ PONTIFICAL COUNCIL FOR PROMOTING NEW EVANGELIZATION, *Directory for Catechesis*, nr. 73 (eigen vertaling): “knows how to integrate listening, discernment and purification”.

²² *Ibid.*, nr. 54 (eigen vertaling): “laboratory of dialogue”.

²³ *Ibid.*, nr. 90 (eigen vertaling): “without practising a one-dimensional catechesis”.

²⁴ *Ibid.*, nr. 196 (eigen vertaling): “a hermeneutic capacity”.

²⁵ *Ibid.*, nr. 54 (eigen vertaling) “authentic laboratory of dialogue”.

communicatieve catechese als de katholieke dialoogschool die in Vlaanderen in de voorbije decennia aan de KU Leuven ontwikkeld werden²⁶. We vinden deze hermeneutische en dialogale visie op geloofsvorming ook in het *Directorium* terug en geven dit weer in de heldere samenvatting van Halbach:

“De morele eisen van het Evangelie zouden gecontextualiseerd moeten worden in de oproep om anderen te beminnen. We doen dat (of doen dat niet) omdat we door God bemind worden, en vanuit die liefde verlangen we anderen te beminnen. Omdat liefde interpersoonlijk is, moet catechese genoeg ruimte en tijd bevatten om naar elkaar te luisteren. Actief luisteren is op zichzelf een vorm van kunst. Dit gezegd zijnde, luisteren is essentieel om een primair doel van catechese te bereiken dat overal in het *Directorium* opnieuw verschijnt: namelijk, catechese moet mensen helpen om verbindingen te maken tussen geloof en levenservaringen, gebruikmakend waar mogelijk van geïncultureerde tekens en symbolen, wijzen en middelen van communicatie”²⁷.

Hier ontdekken we ook opnieuw synodale eigenschappen van de catechese: naar elkaar luisteren is van essentieel belang bij het begeleidingsproces en het samen met elkaar op weg gaan. Tijdens deze reis vormen luisterbereidheid en luistervaardigheid een *conditio sine qua non*. Ook de nadruk op de context en de inculcuratie is geen geheim meer als we de grote invloed van paus Franciscus op het *Directorium* voor ogen houden. Niet alleen in EG, maar ook in zijn daaropvolgende exhortaties en encyclieken is de inculcuratie van het geloof, met oog voor en respect voor de context, van wezenlijk belang.

We willen er bovendien nog op wijzen dat deze roep om hermeneutiek, inculcuratie en contextualisering in de catechese niet betekent dat catechese zich *geheel* moet aanpassen aan het leven en denken van de mensen met wie de catechist op weg gaat, maar dat de catechist kundig moet zijn en worden in de vaardigheid

²⁶ D. POLLEFEYT & A. DILLEN, *Parochiecatechese: catechese binnenstebuiten. Uitdagingen voor de parochiecatechese anno 2004*, *Collationes* 34 (2004) 227-252; D. POLLEFEYT, J. BOUWENS & P. VEREECKE, *Katholieke dialoogschool. Wissel op de toekomst*, Antwerpen, Halewijn, 2017.

²⁷ M.W. HALBACH, *New Directory for Catechesis. Highlights and Summaries*, p. 44 (eigen vertaling): “The moral demands of the gospel should be contextualized in its call to love others. We do (or do not do) because we are loved by God, and out of that love we desire to love others. Because love is interpersonal, catechesis must include ample space and time for listening to one another. Active listening is, itself, an art form. That being said, listening is essential to accomplishing a primary goal of catechesis, which reappears throughout DC: namely, catechesis must help people make connections between faith and life experience using, where applicable, inculturated signs and symbols, modes and means of communications”.

om, in het begeleiden van mensen op een dergelijke multidimensionele tocht, hun eigen interpretatie en eigen verbinding tussen geloof en leven te helpen laten groeien. Dit wordt in onze gedigitaliseerde samenleving ook steeds belangrijker, iets waaraan ook het *Directorium* veel aandacht besteedt, in het bijzonder aan de narratieve aspecten ervan²⁸. Immers, “het internet en sociale netwerken creëren een uitzonderlijke kans tot dialoog, ontmoeting en uitwisseling”²⁹.

Hoewel er ook gewezen wordt op de valkuilen, is het toch een krachtige oproep om ook in catechese kansen te zien in en gebruik te maken van deze ruimere kans tot een echte *wederzijdse* dialoog, bijvoorbeeld met de gezinnen betrokken bij kinderen en jongeren die initiatiesacramenten willen ontvangen. Telkens is de idee dat wie catechese ontvangt, de Kerk ook veel te geven heeft. We wijzen in dit verband opnieuw op de frisse blik van paus Franciscus op de inculturatie. In februari 2020 schreef hij in *Querida Amazonia* over inculturatie “dat dit een tweeledige beweging impliceert”³⁰. Daarover vervolgde hij:

“Als het Evangelie wortel schiet op een bepaalde plaats, komt er enerzijds een vruchtbare dynamiek op gang, want *wanneer een gemeenschap de verkondiging van het heil aanneemt, bevrucht de Heilige Geest haar cultuur vanuit de vernieuwende kracht van het Evangelie*. Anderzijds komt er in de Kerk een verrijkend proces op gang dat haar datgene laat ontvangen wat de Geest al op mysterieuze wijze in die cultuur gezaaid heeft. Op die manier *maakt de Heilige Geest de Kerk mooier en bekleedt haar met nieuwe aspecten van de openbaring en vernieuwt Hij haar aanschijn*”³¹.

Samenvattend stelt de paus in woorden die de catechese mee kunnen inspireren: “Culturele uitdagingen nodigen de Kerk uit tot *een waakzame kritische geest maar ook tot vertrouwen*”³².

(3) *Missionair*

Ten derde is er een band tussen de pedagogische aanpak die het *Directorium* van catechisten als begeleiders vraagt en de ‘stijl’ die paus Franciscus vraagt in EG om leerling-missionaris te zijn en, misschien vooral, elke dag weer te worden (EG 40).

²⁸ Cf. PONTIFICAL COUNCIL FOR PROMOTING NEW EVANGELIZATION, *Directory for Catechesis*, nr. 359-372.

²⁹ *Ibid.*, nr. 360 (eigen vertaling): “The internet and social networks create an extraordinary opportunity for dialogue, encounter and exchange between persons”.

³⁰ PAUS FRANCISCUS, *Querida Amazonia. Postsynodale exhortatie*, Brussel, Licap, 2020, nr. 68.

³¹ *Ibid.*, nr. 68.

³² PAUS FRANCISCUS, *Querida Amazonia*, nr. 67.

Meer bepaald spreekt ook het *Directorium* in dit verband over vreugde, namelijk over de “vreugdevolle, missionaire stijl” in de catechese³³. Niet toevallig bespreken we deze dimensie van de pedagogische aanpak van catechese als het begeleiden als laatste. Ook Halbach schrijft: “Je kan geen ware missionaire catechese hebben zonder dat die ook barmhartig en dialogaal is”³⁴.

Wanneer het gaat over de missionaire stijl in het nieuwe *Directorium*, wetende dat de teksten van paus Franciscus hun invloed lieten gelden bij het schrijfproces, moeten we vooral aan EG denken. Bij elke lezing van EG wordt duidelijker dat het bij die tekst gaat om “een welbepaalde evangeliserende stijl” (EG 18). We verwijzen naar de duidelijke oproep van de paus: “Ik zou u willen vragen u deze stijl eigen te maken *in alle activiteiten die u onderneemt*” (EG 18). Dit behelst “een missionaire keuze die alles kan omvormen en wel zo dat gebruiken, levensstijlen, werkroosters, taal en elke kerkelijke structuur meer de evangelisatie van de hedendaagse wereld dienen dan zichzelf” (EG 27). En daar hoort dus ten slotte ook de pedagogiek van catechese als begeleiden bij.

Het is onze overtuiging dat deze oproep niet alleen de basisovertuiging van EG is, maar ook fundamenteel is voor het nieuwe *Directorium* en zijn kijk op catechese als begeleiden. Als we willen weten op welke manier een missionaire aanpak van catechese als begeleiden in z'n werk zou moeten gaan, moeten we EG lezen en herlezen. De catechist als begeleider moet zich deze stijl kunnen en durven toe te eigenen. Er is volgens het *Directorium* een verband tussen de missionaire stijl waartoe EG oproept en als begeleider met mensen in catechese op weg gaan op een verwelkomende en onthalende wijze.

De paus wil in EG “toekomstwegen aanwijzen voor de Kerk onderweg, in de volgende jaren” (EG 1). De essentie is dus de vreugde, die geplaatst wordt tegenover “het grote risico (...) van een individualistische droefheid” (EG 2). Het is dan ook de taak van elke christen, van elke gedoopte, van elke leerling van Jezus, en *natuurlijk vooral van de catechist als begeleider*, “om vandaag nog zijn persoonlijke ontmoeting met Jezus Christus te hernieuwen” (EG 3). De vreugde van de ontmoeting met Jezus is het begin, het is de weg en het is ook het doel.

Treffend hierbij zijn telkens de oproepen van de paus aan het eind van elk van zijn besprekingen van de bekeringen van al wie in de pastoraal werkzaam is. Ook de catechist als begeleider zal liefst proberen aan deze bekeringen te weerstaan, om zich deze stijl toe te eigenen. Deze oproepen reiken, vanuit een positief perspectief, wegen aan om een missionaire catechese in de praktijk te brengen, in het bijzonder

³³ PONTIFICAL COUNCIL FOR PROMOTING NEW EVANGELIZATION, *Directory for Catechesis*, nr. 400 (eigen vertaling): “joyful missionary style”.

³⁴ M.W. HALBACH, *New Directory for Catechesis. Highlights and Summaries*, p. 37 (eigen vertaling): “You cannot truly have a missionary catechesis without it also being merciful and dialogical”.

de door ons gepresenteerde begeleiding.

Dit brengt een beweging op gang die niet gemakkelijk tot stilstand te brengen is. Goede begeleiding maakt immers in de begeleide mens veel los, onder andere het verlangen om zelf op weg te gaan met weer andere mensen. Het is een keten. Zoals Halbach schrijft: “Door het begeleiden, dat geen methode is maar een proces om de interpersoonlijke dynamiek van de evangelisatie (en dus de catechese) te actualiseren, kunnen leerlingen gesterkt worden om leerlingen te maken”³⁵.

GEDACHTEN VOOR DE CATECHESE IN ONZE CONTREIEN

Catherine Chevalier en Henri Derroitte schreven samen een *Vademecum* van en over het nieuwe *Directorium*, met voor elk van de 12 hoofdstukken een inleiding, een overzicht van de belangrijkste ideeën, een presentatie van de visie op catechese in dat hoofdstuk, enkele toepassingen, observaties en vragen ter bespreking in het document³⁶. Het *Vademecum* zal een belangrijk werkinstrument vormen in de Waalse bisdommen voor de implementatie en inspiratie van het nieuwe *Directorium*. Tegelijk wil dit zeggen dat de echte receptie van het *Directorium* na de publicatie op 25 juni 2020 slechts een jaar later zal kunnen beginnen.

Ongetwijfeld kan dit *Vademecum* ook een bron van inspiratie vormen voor de Vlaamse bisdommen in hun zoektocht om in meer of mindere mate de wegen van het nieuwe *Directorium* verder te verkennen. Er werd niet ongelooflijk veel aandacht gegeven aan de publicatie van het nieuwe *Directorium* in de Vlaamse kerkelijke media. Wel kwam er de dag van de publicatie zelf een bericht op Kerknet, waarin de digitalisering en mondialisering als redenen vernoemd worden voor een update na de versie van 1997³⁷.

Mee beïnvloed door een tekst van de Franse bisschoppen over catechese in 2005, publiceerden de Belgische bisschoppen in 2006 een visietekst over catechese, onder de titel *Volwassen worden in geloof. Catechese in het leven van de Kerk*³⁸. Dit inzicht van ‘volwassen worden in geloof’ is een belangrijk aspect van de zogenaamde ‘missionaire wending in de catechese’ met als boodschap:

³⁵ M.W. HALBACH, *New Directory for Catechesis. Highlights and Summaries*, p. 35 (eigen vertaling): “Through accompaniment, which is not a method but a process for actualizing the interpersonal dynamics of evangelization (and, therefore, catechesis), disciples can be empowered to make disciples”.

³⁶ C. CHEVALIER & H. DERROITTE, *Directoire pour la catéchèse. Vademecum*, Brussel, Licap, 2021.

³⁷ <https://www.kerknet.be/kerknet-redactie/nieuws/vaticaan-publiceert-nieuw-directorium-voor-de-catechese> (toegang 17.04.2021).

³⁸ BISSCHOPPEN VAN BELGIË, *Volwassen worden in geloof. Catechese in het leven van de Kerk*, Brussel, Licap, 2006.

“catechese – steeds te begrijpen als initiatie in het christelijk geloof, binnen de kerkgemeenschap”³⁹. Het is een ‘catechumenaal’ perspectief op catechese in plaats van catechistisch, waarbij kennisoverdracht centraal zou staan. Verschillende reeds genoemde elementen komen sterk naar voren in deze publicatie zoals de belangrijke band tussen liturgie en catechese, de brede kijk op catechese, de band met de gemeenschap als essentieel voor het traject naar de initiatiesacramenten, de inspiratie van het catechumenaat voor elke vorm van catechese.

Nog altijd, 15 jaar na het verschijnen van deze brochure, zorgt de stapsgewijze implementatie ervan soms voor frictie, ongemak en boosheid wanneer de boodschap voor het eerst gehoord of gelezen wordt. Slechts na een goede dialoog maar vooral na een eigen ervaring met een initiatie op die leest geschoeid, wordt het water meestal snel minder diep. Het vraagt wel wat van gemeenschappen en vrijwilligers en pastores om zich uitgenodigd te weten om mee te werken aan deze missionaire wending. ‘Het gaat niet om de leer, maar om Jezus Christus’ is voor veel mensen die in de Kerk actief zijn moeilijk om te aanvaarden als het gaat over het begrip ‘catechese’ en hoe ze dat zelf bekijken.

Kernachtig kan deze missionaire wending als volgt samengevat worden:

“De vraag ‘wat moet ik geven?’ is in de catechese dus een beetje naast de kwestie. Preciezer is ‘wie kunnen wij – als geloofsgemeenschap – voor jou, vormeling zijn?’ En het echte ‘leerplan’ van de catechese is het leven van de geloofsgemeenschap in haar dienende, vierende en lerende betekenis”⁴⁰.

Zeker voor de voorbereiding op de initiatiesacramenten bleek en blijkt de implementatie hiervan niet gemakkelijk. Voor het vormsel verscheen hieromtrent in 2010 de brochure *Pastoraal bij het vormsel. Catechese en gemeenschap*. En enkele jaren later, in 2013, verscheen *De sacramenten van de christelijke initiatie bij kinderen en jongeren*. Voor elk van de drie initiatiesacramenten doopsel, vormsel en eucharistie wordt eerlijk vertrokken van de situatie op dat moment en worden wegen aangereikt om in het traject met de kinderen en hun ouders de inspiratie van het catechumenaat, de band met de geloofsgemeenschap en het belang van de ouders in de geloofsopvoeding aan bod te laten komen. Maar zeker voor vrijwilligers en pastores die al vóór 2006 in deze sectoren aan het werk waren, blijkt dit soms ook na 15 jaar nog steeds zeer moeilijk. Sommigen

³⁹ CCV, *Mensen vormen voor morgen. Liber amicorum Luc Delanghe*, Antwerpen, Halewijn, 2010, p. 126, 131.

⁴⁰ <https://www.kerknet.be/ccv-partner-christelijk-vormingswerk/artikel/catechese-inhoud-0> (toegang 17.04.2021).

ervaren die missionaire wending als een drempel, terwijl woorden als 'vreugde' en 'enthousiasme' en 'authenticiteit' net van het grootste belang zijn in heel het verhaal van *Volwassen worden in geloof* en *De vreugde van het Evangelie* van paus Franciscus, dat in hetzelfde jaar als de derde tekst verscheen, namelijk 2013.

In onze analyse komt het nieuwe *Directorium voor de catechese* op een goed moment om dit zoekproces en gesprek nieuwe zuurstof en vreugdevolle inspiratie te schenken. Ten eerste biedt het de mogelijkheid om heel concreet de ideeën van paus Franciscus toe te passen in en op de catechese. Velen zijn fan van de paus, maar zagen minder de manier om in hun catechese-activiteiten die geluiden mee te nemen. Ten tweede biedt het de kans om na de coronapandemie ook de catechese te overdenken vanuit wat we bij en over onszelf ontdekten in deze crisissituatie. Aldus kan het *Directorium* effectief (weer) maken dat catechese dat "*authentic laboratory of dialogue*" mag worden, zoals reeds geciteerd. We willen kort vier van dergelijke sporen voor de komende jaren voorstellen.

Ten eerste wordt het tijd om het vaak gehoorde 'Kom en zie' steevast te combineren met 'Ga je mee op weg?'. 'Kom en zie' kan immers soms nog uitgaan van een asymmetrische verhouding tussen catechist en catechisant, terwijl een pedagogie van de begeleiding waarbij beiden leerling-missionaris van Jezus Christus zijn, de *wederzijdse* uitnodiging van mee op weg te gaan behelst. Daarnaast is het de blijvende opdracht om de oproep van de paus om naar buiten te treden soms ook letterlijk te nemen en het kerkgebouw al eens te verlaten. De liturgie is een bron voor leerling-missionarissen om naar buiten te treden, maar tegelijk kan Jezus als bron ook ontmoet worden in de zorg voor de arme en de kwetsbare. 'Ga je mee op weg' kan dan ook de vraag zijn die anderen aan catechisten en catechisanten stellen.

Ten tweede wordt het woord catechese nog te vaak enkel gebruikt om te verwijzen naar het traject dat mensen afleggen naar het ontvangen van de initiatiesacramenten. Reeds 15 jaar geleden ging *Volwassen worden in geloof* uitvoerig in op de boodschap dat elke gedoopte christen elke dag bezig is met christen worden, uiteraard samen met anderen op weg in een gemeenschap van leerlingen. Elke keer weer wordt een geloofsgemeenschap geïnitieerd in het christelijk geloof, bij het vieren van de eucharistie, bij de zorg voor de armen, bij het beluisteren van elkaars vreugde en verdriet. Catechese is een zaak voor de hele geloofsgemeenschap en gebeurt door en bij elk lid van die geloofsgemeenschap. Op die manier kunnen we ook aan anderen het leven van Jezus Christus aanbieden. Het nieuwe *Directorium* biedt hiertoe wegen vanuit de sterkere band tussen evangelisatie en catechese.

Ten derde gaat het *Directorium* zoals hierboven beschreven terecht in op de centrale plek van het gezin, grootouders en peter en meter voor, in en bij catechese – waarbij we 'gezin' breed en respectvol gebruiken. Die noodzaak van de centrale

plek werd nog veel meer duidelijk in deze coronapandemie. Ook voor kardinaal Tagle, de prefect van de Congregatie voor de Evangelisatie van de Volkeren, werd dat de voorbije maanden duidelijk:

“Omdat publieke erediensten op vele plaatsen verboden waren hebben wij ook het belang van het gezin bij de geloofsoverdracht herontdekt. Door het godsdienstonderwijs en de catechese waren wij het belang daarvan een beetje uit het oog verloren”⁴¹.

Bij het ontwikkelen van impulsen voor de initiatie van kinderen en volwassenen moet nadrukkelijk steeds stilgestaan worden bij de kring van mensen rond de kandidaat-ontvangers van een initiatiesacrament. We zouden ze ‘tochtgenoten’ kunnen noemen – zij die mee op weg gaan met de kandidaat, waarbij ook de catechist uiteraard vermeld moet worden, bijvoorbeeld door de tochtgenoten één of meerdere keren een ‘huisbezoek’ te brengen of zich toch eens in hun leefwereld te begeven. Maar de catechist kan het niet alleen en moet dat ook niet willen. Een kring van mensen rond de kandidaat om elkaar te inspireren, van elkaar te leren, elkaar te troosten. Zeker voor de rol van peter en meter moet in de komende jaren (opnieuw) steeds meer aandacht komen, zowel wat betreft keuze als wat betreft aandeel en aanwezigheid in traject en natraject. Toch is de catechist in dit complexe geheel een onmisbaar figuur, wiens taak vorming vereist, waartoe de paus in zijn recent motu proprio *Antiquum ministerium* van 10 mei 2021 opriep.

Ten vierde is het van levensbelang voor elke vorm van catechese om inderdaad het catechumenaat als inspiratie en voorbeeld te nemen. Die rustige, onderscheidende, duurzame weg met mensen op weg in geloof, in verbondenheid met een voedende geloofsgemeenschap, is een ideaal om naar te streven, zonder het ooit concreet te bereiken – maar dat is geen probleem. Niet alleen stijgt het aantal catechumenen in onze bisdommen elk jaar, gelukkig stijgt ook elk jaar het aantal plekken waar elke vorm van catechese erop gestoeld en ermee verbonden wordt. Niemand heeft iets aan haast, noch de kandidaat, noch de begeleider, noch de tochtgenoten, noch de familie en vrienden. Van belang is de vreugde en herbronning die een gemeenschap ondervindt bij het opnemen van de rol als thuisgemeenschap voor een catechumeen, maar even goed voor elk lid van de gemeenschap dat wil groeien in geloof.

Het zal een mooie uitdaging worden om de komende jaren het nieuwe *Directorium* als gids en inspiratiebron te gebruiken en mensen voor deze sporen te enthousiasmeren.

⁴¹ <https://www.kerknet.be/kerknet-redactie/nieuws/kardinaal-tagle-over-corona-en-populisme> (toegang 17.04.2021).

Daarbij hebben we naast al het beste van onszelf vooral onze ontmoeting met Jezus Christus aan te bieden, niets meer en niets minder.

BART WILLEMEN – LEUVEN
DIDIER POLLEFEYT – LEUVEN

BART WILLEMEN is secretaris van de Interdiocesane Commissie voor Catechese (ICC), stafmedewerker voor catechese in het bisdom Antwerpen en godsdienstleraar in de 3de graad van het secundair onderwijs. Familie de Bayostraat 44, 3000 Leuven
bart.willemen@bisdomantwerpen.be

DIDIER POLLEFEYT is gewoon hoogleraar aan de Faculteit Theologie en Religiewetenschappen KU Leuven. Sint-Michielsstraat 4, 3000 Leuven
didier.pollefeyt@kuleuven.be

Abstract

The new *Directory for Catechesis*, published on June 25th, 2020 by the Pontifical Council for the Promotion of the New Evangelisation, is the third edition of this text, following the editions of 1971 and 1997. In this article, the new *Directory* is studied from the perspective of the writings of pope Francis, especially the influence of *The Joy of the Gospel (Evangelii gaudium)* (EG). After describing the publication of the text, the article comments on the rethinking of the relation between evangelisation and catechesis and on the pedagogical views in the new *Directory*. The pedagogy of accompaniment in catechesis, characterised by the *Directory* as merciful, dialogical and missionary, gives rise to a couple of concluding thoughts on catechesis in Flanders.

